

Géczi János

Cumulus mediocris

Felhősi István tárlata a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumban

(2009. augusztus 15-szeptember 6.)

Triviális a helyzet: három irányba haladhatunk, három képvilág vesz közre bennünket. Felhők, fák és vizek – mindennapjainkban közeget, avagy utalásként, jelképeként szoktak jelen lenni. Most a napokon belül hatvan éves festő, Felhősi István az, aki úgy döntött, hogy velük, általuk képzőművészeti tevékenységéről ad számot.

Felhősi egyéb tematika szerint is alakíthatta volna életpályája képanyagát. Azok, akik korábbi kiállításait látták vagy bejáratosak a talán legrangosabb veszprémi festő és mindenese művész, a hazai életreformmozgalom egyik elindítója, Nagy Sándor hajdani lakásához közel eső Felhősi-műhelybe, ismerhetik, láthatták főiskolás korából datálódó műterem-képeit, illetve az expresszionistaként ábrázolt aktokat. S nyilván akadnak, hiszen melyik festőnek ne lennének, elegyes korszakai is.

Felhősi, mintha monográfusként zajlana élete, alkotópályájának felében az elemi világ három megjelenésén kívül egyébvel nem foglalkozott. Nyughatatlan, szétszalazott világunkban ez a szegényes témájúság eszelősnek, de szűkmarkúsága okán akár művészetellenesnek is tűnhetne.

A festő nevében is hivatkozott (így ugyancsak hangsúlyos) felhőivel a '80-as évek elejétől találkozunk, mondhatni, azóta lebegnek a fejünk felett. A fákkal kétszer is összeméri az erejét, először a hetvenes években, amikor realista erdőjárásaiba kezd, de fanyűvővé, a fák belsőjének tanulmányozójává, lényegük megértőjévé voltaképpen a kilencvenes évekkel válik, amikor (éjjárása eredményeként) sikeresen felszabadítja magát a valóságosság alól, miközben paradox módon mégis hűnél is élethűbb munkák kerülnek ki ecsetje alól. A nyughatatlan vizek, amelyek üveges, kék színű halhúsúak, mintha egyenesen a Gilgamesből, az egyiptomi Halottas Könyvből, a Bibliából ömlenének

alá, központi motívumként csupán a legutóbbi néhány évben tűntek fel.

Festőnk régebben saját mértéke szerint többet – mára szűkösen fest, talán, hogy csupán a mestermunkáit alkothassa meg. Nem csupán kevés témájú, de keveset is alkot, s ez arra utal, hogy tudatosan, megfontolva halad a maga útján, s arra is, hogy gondosan szelektál. Vagyis a modern művészetben szokásos két életmű-konstruáló gyakorlat között nem a termékeny bőséget eredményező, hanem a funkcionálisan szikár festő-szegénységet választotta – tegyük hozzá: felnőtt kora kezdetén, megfontolt döntés után.

A festmények segítségével követhetjük, miként vált szubtilissá világa, hogyan éterizálódik, alakul illékonyra, s emelkednek egyre esszenciálisabbá a képek tárgyai, formálódott a látványa lélek-könnyűvé. Miközben azonban az alkotó nagy mítoszokhoz (avagy az archetípusokhoz) vonzódása nyilvánosságra került, az sem maradt rejtve, hogy ez a képvilág minden darabjában közép-európai.

A képek tárgya a miénk – az áhítatot ébresztő templomerdőknek látott bükkfák, a fenyvek, a virgonc somok, a bogas csertölgycék, egytől-egyig a Bakony hegység érzelmeinket kifejezni is tudó növényei. S idevalósiak a falkában vonuló vagy magányosan ténfergő felhők, amelyek vagy úgy haladnak, hogy élharcosnak, vagy úgy, hogy csordahajtónak látszanak. És a végtelenséget csupán ígérni tudó, amúgy nagyon is egyetlen üveg-tömbű Balaton is.

Veszprémnek két, talán három ege is akad. Hogy kettő, azt könnyen megtapasztalja bárki, ha bemegy az évezredes vár ferences templomába, s a csarnokában felnéz az égboltra. A Bakony felől fú a boltozaton a teleszajú szél, gomolygó fellegekkel elvegyülten angyalokat és egyéb, égbe került lényeket

terel maga előtt, s visz mindent délkeletnek. Hogy mégis inkább három ege lenne históriáját gyakran elleplező városunknak, azt azok igazolhatják, akik Felhősi István felhő-képei némelyikét birtokolják.

Milyenek ezek az apró, közepes vagy éppen terjedelmes méretű olajfestmények? Leírva bizony rendkívül mások, mint nézve. Színeik: a levendulakék, az alkonyi Nap tömör sárgája, a kiskertek mályváinak vöröse, a veres hajú lányok arcpírja, a földbarnák és iszapzöldek egyike sem idézi fel önmagában azt a színekavalkádót, amelyek a műveken megtalálhatóak, legfeljebb azt igazolják, hogy az ég látványa lenyűgözi a belétekintőt. Ezek a képek hasonlatokkal ugyan megközelíthetőek, de teljességükben vissza nem adhatóak. Csupán egy-két nézetük vázolható föl.

Én például volt idő, hogy azért rokonszenveztem velük, mert a keretük többnyire azonosítható a nap aranszínével, s kép és keret ilyesmi összecsendítésére a mély hitű festők hajlanak. Szerettem továbbá azt, hogy az alkotások meditációs tárgyként képesek működni: haragjukban a saját dühömet, szétolvadtságukban a saját formátlanságomat láttam viszont. Azaz olyan sokféle jelentéssel ruházódnak fel, mint hajdan a polgártulajdonos sokszínű világát változatos szorgalommal sejtető németalföldi csendéletek.

Akad azonban néhány közös vonás is ezekben a felhő-ábrázolatokban.

S **elsőként** legyen megnevezve az a közös, amely azt mutatja, milyen is Felhősi István festőkaraktere. Ő a felhő-piktúrában rábukkant a festők vágyalmára: a festészet anyaga és a kreált látvány egységére. A felhő, a lomb, a víz festékfolt. S fordítva pedig: a festékfoltokkal azonosítható pl. a felhő, a lomb, a víz.

Azt venném **másodjára**, hogy ha valaki ránéz e barokk cumulusokra, pehelyfelhőkre, azaz cirrusokra, avagy a gomoly-gyerekeknek nevezett cumulus humilisekre, akkor biztos lehet abban, hogy Veszprémben tartózkodik. Az külön vizsgálat tárgya, hogy a felemlített három égbolt közül melyik is borul éppen rá. A látványfelhők (vö. látványpékségek) között pedig felfedezhetőek a homogén felhőrétegek, a

stratusok és az üllő alakú záporfelhők, a cumulonimbus is. A formák nem pusztán a felhők fajtáira, keletkezésük körülményeire utalnak, s magyarázzák, hogy adott körülmények között miért az adott felhőket látjuk, de a saját egű Veszprémet is jellemzik.

A veszprémi felhők, jöjjenek hidegfronttal vagy sívó meleggel, északról vagy a Földközi-tengertől, esetleg egy író regényéből, kicsit mások, mint a Siófokról, Pápáról vagy Várpalotáról születők és elhalók. Megmutatkozik bennük ugyanis az enyhe, a vanillinszagú fagyaltnál tapasztalható, a veszprémi stich. Nyilván nem amiatt, ahogyan létrejöttek, ahogyan szellőktől emelten, szelektől vontatva, viharoktól taszigálva, orkánoktól egybetorlasztva vonulnak, s ahogyan vetélkednek belsejében (mintha Cholnoky Viktor kísértetnovellájában) a természeti erők, hanem mert: *veszprémi szemmel* néznek rájuk.

Felhősi felhői is, erre a felhőtípusok utalnak, a négy évszak városi egének enciklopédiáját alkotják, de bármily különös is, úgy, hogy a helyre, az itt-létre utaló attribútumra nem hivatkozva. Nincs itt épületrészlet, fa, repülő, de madarak sincsenek (mondjuk csókák, ha a várban volnánk, galambok, ha a Margit-romoknál, ha pedig a Csatár-hegy közelében, akkor réti héják), mondanám, a felhőtáj önmagukra a pára-félékre redukálódik, ha nem látnám magam is, miféle megismételhetetlen és fantasztikus formákat, mozgásokat és színeket produkál az égbolt. Mélyebbről fakad a vidék ismerete.

Félő, hogy ezt a négy évszagos felhőtárlatot lesz majd utódunk, aki nem fogja hitelesnek látni. Félő, hiszen az éghajlatváltozás következtében a négy szezon kettővé alakul át, s a tavasz és az ősz úgy foszlik semmivé, hogy emlékét sem hagyja a maga égboltjának, a maga égi jelenségének. Magára maradhat a város a maga két évszagos ég-változataival, s ha igaz, akkor lesz kor, amely Felhősi emlegetett műveire úgy pillant, mint régész a soha vissza nem térő múlt relikviáira.

E festészet **harmadik** közös jellemzője: itt minden grandiózus. A felhők, a fák, a víz. Hogy honnan származik ez a monumentalitás-igény, ez a vonzódás a

színpad-nagylátványhoz? Felhősi szakmája, a restaurálás, a templomok belsejének ismerete mindezt eléggé indokolja. A festőművész képkészítési algoritmusai nem intézményes képzőművészeti stúdiómaihoz köthető, hanem a mindennapi praxisához. A céhes versus művészi mentalitás közt azonban nem hezitál az alkotó, de ki sem élezi az ellentétüket. Úgy látja, és ebben azonos a véleményünk: a művészet, már ami az utolsó másfélszáz évét illeti, nem egyéb néhány sikerrel azonosított kultúrtörténeti alakzatnál, amelyekben egynéhány jegy felértékelődött, néhány pedig eltűnt.

Világa **negyedik** jellemzőjéről egy Felhősiről szerzett tapasztalatom révén beszélek. Vagy húsz éve, véletlen találkozás eredményeként két napig együtt jártuk Rómát. A Trastevere legszebb terén a Santa Maria in Trastevere 11. századi mozaikjait bámulva én a középkor első nyugati keresztény rózsábrázolataival szembesültem, ő pedig azzal, miként restaurálják a falképeket. A Via Giulián, az ékszerészek templomában a Raffaellókért (?) rajongott, és azért, hogy kicsi templomba hogyan lehet jelentős művet befesteni.

Azt figyeltem meg akkor, azóta pedig kontrollálhattam is, hogy Felhősi István pályafutásában a vizuális kérdések mellett egyre-másra olyanok is feltűnnek, amelyek nem kizárólag a festőművészek jellemzői. Például látom, hogy szüntelen foglalkoztatja az elfolyó idő kérdése. Akárha az erdőt, akárha a felhőket választja festményei tárgyául, az illékonyt, a lombos, a rezgő-mozgó gallyai miatt megragadhatatlant, a párafoszlanok miatt kontúrját meg nem tartót igyekszik pigmentek és felületek révén visszaadni. Nem tudom, nem kérdeztem tőle, hogy számára hogyan válik hitelessé egy festmény: mit is fest le, s mihez viszonyít? Vannak-e olyan normái, amelyeket minden munkája modelljétől számon kér, és persze maguktól a művektől

is, avagy éppen önmagától, a festést elvégzőtől? Vagy ez időben változó, helyzettől függő? És hogyan van jelen a kora, a saját élethelyzete? S hogyan van bátorsága lefesteni azt, ami szüntelen változik? S hogyan, hogy tudja: akkor a legizgalmasabb a képe, amikor nem logikusan gondolkodik, s olyan szabálytalanságokra képes, amelyekről kihullhat a kézből az ecset, s elpirulhat a festők istenének orcája?

A középkori hagyomány-értelemben létrejött mester, a mai fogalmaink szerinti kismester tehát Felhősi István, aki a saját mikrokozmoszán belül univerzumot képes alkotni, s ráadásul ennek az értőit, befogadóit is meg tudja szólítani. E rangos kismesterséget pedig tematikailag, munkamódszerében, életvezetésben kiteljesíti.

Ilyenféle aprólékosságokat illetően Veszprémnek létezik hagyománya. Az első őse Felhősi Istvánnak nem más, mint a geográfus Cholnoky Jenő. Ő az, aki eszményi részletesen tárta fel s hangulatosan írta meg alig száz évvel korábban a Balaton és Veszprém földtörténetét, s ő, aki példamutató módon társította a hely geológiai múltjával a város civilizációs történetét. Azt hiszem, a hely szelleme ebben az alapos, részletekbe menő, mozaikkirakós módszerben leli kedvét. Azonban őse Felhősinek az anekdotázó Eötvös Károly is, avagy a festők között a minden utcában a bakonyi sármot megtaláló és megfestő, a visszatérő mozzanatok (motívumok) hasznát fölismerő Ircsik József. Veszprém máskülönben a kismesterek városa. Kismesterként fényes Csikász Imre, Nagy Sándor, Ircsik József és Bojtor Károly. Kismesterré nemesedett a legutóbbi időben Szilágyi László és annak látom Györgydeák Györgyöt is. A felhőt-erdőt-vizet festészete tárgyául választó Felhősi István, bizvást állítható, a társuk.

